

PROFESSIONAL SAVDO AMALIYOTIDA JAHON SAVDO TASHKILOTINING AHAMIYATI

Husanova Gulchexra Sayfullayevna
Xalqaro Nordik universiteti
Iqtisodiyot va biznesni boshqarish kafedrası
I.f.f.d., PhD.
g.xusanova@nordicuniversity.org
ORCID: 0009-0002-7621-4008

Habibjonov Usmonjon Sherzodjon o'g'li
Xalqaro Nordik universiteti
Habibjonovusmonjon9@gmail.com
(ORCID 0009-0005-6345-483X)

Annotatsiya

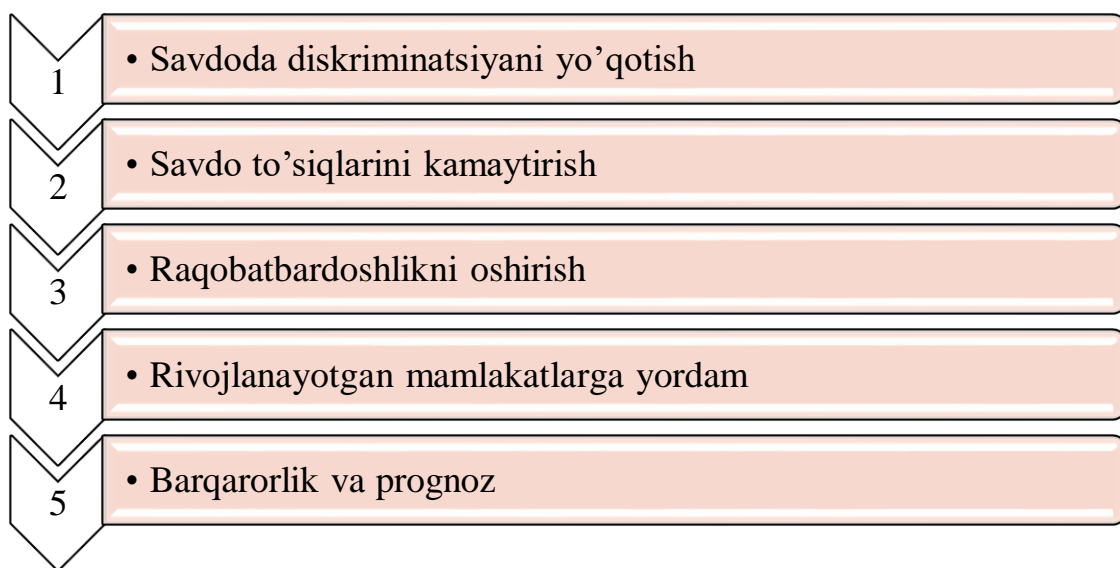
Jahon Savdo Tashkiloti (WTO) 1995-yil 1-yanvarda Tariflar va Savdo bo'yicha bosh kelishuv (GATT) ning davomchisi sifatida tashkil etilgan. GATT 1947-yilda xalqaro savdoni rivojlantirish maqsadida tariflar va boshqa savdo to'siqlarini kamaytirish uchun yaratilgan edi. 1986-yilda boshlangan va 1994-yilgacha davom etgan Urugvay raundi muzokaralari davomida kuchliroq institutsional tuzilmaning zarurligi aniq bo'ldi. Ushbu raundda savdo muhokamalari doirasi tovarlardan tashqari xizmatlar va intellektual mulkni ham qamrab oldi hamda WTO ni rasmiy ravishda tashkil etgan Marrakesh kelishuvi bilan yakunlandi.

Kalit so'zlar: Jahon savdo tashkiloti, WTO, xalqaro savdo, GATT, globallashuv.

Tashkilot xalqaro savdoni tartibga solish uchun keng qamrovli tizim yaratish, savdo oqimlarini iloji boricha muammosiz, barqaror va erkin amalga oshirishni ta'minlashni maqsad qilgan. WTO tuzilmasi eng yuqori qaror qabul qiluvchi organ bo'lgan "Vazirlar konferensiyasi" va kundalik operatsiyalarni boshqaruvchi "Bosh kengash"ni o'z ichiga oladi. Vaqt o'tishi bilan WTO a'zo davlatlar o'rtasidagi savdo amaliyotlari bo'yicha kelib chiqqan nizolar, rivojlanayotgan davlatlarga ta'siri bo'yicha tanqidlar va globallashuv bo'yicha bahslar kabi qiyinchiliklarga duch keldi. Ushbu qiyinchiliklarga qaramay, WTO muzokaralarni osonlashtirish va Nizolarni hal qilish mexanizmi orqali nizolarni bartaraf etishda muhim o'rin egalladi. 2023-yil dekabr holatiga ko'ra, WTO 164 ta a'zo davlatga ega bo'lib,

o'zgaruvchan global iqtisodiy sharoitlarga moslashishda davom etmoqda va adolatli savdo amaliyotlarini ilgari surmoqda.

WTO shuningdek, a'zo davlatlarga majburiy bo'lgan turli savdo kelishuvlarini boshqaradi va ularga rioya etilishini ta'minlaydi. Ushbu tartibga solish raqobatni adolatli saqlash hamda eksportchilar va importchilarning huquqlarini himoya qilish uchun juda muhimdir. Tashkilot yana o'zining Nizolarni hal qilish organi (DSB) orqali savdo kelishuvlarini buzish yoki adolatsiz amaliyotlar yuzasidan shikoyatlarni ko'rib chiqish mexanizmini taqdim etadi. Bu jarayon nafaqat mojarolarni kamaytirishga yordam beradi, balki savdo sheriklari o'rtasida ishonchni mustahkamlab, iqtisodiy hamkorlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, WTO o'zining Savdo siyosatini ko'rib chiqish mexanizmi (TPRM) orqali milliy savdo siyosatlarini muntazam ravishda nazorat qiladi. Bu shaffoflik va javobgarlikni targ'ib qiladi, shuningdek, davlatlarga bir-birining savdo amaliyotlarini baholash imkonini beradi. Davlatlar o'rtasidagi muloqot va hamkorlikni rivojlantirish orqali WTO global iqtisodiy barqarorlik va o'sishga ko'maklashadi hamda xalqaro savdo amaliyotlarida ajralmas tashkilot hisoblanadi. Uning ta'siri nafaqat tartibga solish bilan cheklanmaydi; balki xalqaro bozorlarda faoliyat yuritayotgan korxonalar uchun bozor kirish shartlari, tarif stavkalari va notarif to'siqlar haqidagi muhim ma'lumotlarni taqdim etib, strategik qarorlarni shakllantirishda yordam beradi.

Rasm 2. JSTning xalqaro savdo amaliyotidagi o'rni.

Savdoda diskriminatsiyani yo'qotish. Savdo bo'yicha Jahon savdo tashkiloti (WTO) doirasida belgilangan kamsitmaslik tamoyili ikkita asosiy tarkibiy qismni o'z ichiga oladi: eng ko'p qulaylik rejimi (MFN) va milliy rejim. MFN tamoyili shuni talab qiladiki, agar bir WTO a'zosi boshqa bir a'zo davlatga qulay savdo shartlarini taqdim etsa, bu shartlar boshqa barcha a'zo davlatlarga ham tatbiq etilishi kerak. Bu tamoyil savdo hamkorlari o'rtasida tenglikni ta'minlaydi va savdodagi kamsitishni oldini oladi. Masalan, agar bir davlat boshqa bir savdo hamkoriga bojxona tariflarini pasaytirsas, bu pasayish boshqa barcha WTO a'zolariga ham qo'llanilishi kerak.

Milliy rejim tamoyili esa bozorda mahsulotlar kirib kelgandan so'ng, ularni mahalliy ishlab chiqarilgan mahsulotlardan kamroq qulay sharoitda ko'rib chiqmaslikni talab qiladi. Bu xorijiy mahsulotlarga qarshi kamsitishni yo'q qilish va ichki bozorda adolatli raqobatni ta'minlashga qaratilgan. Ushbu tamoyillar birgalikda xalqaro savdoda teng imkoniyatlar yaratishga xizmat qiladi va savdoning xolislik va tarafkashlikdan holi muhitda rivojlanishini rag'batlantiradi.

Savdo to'siqlarini kamaytirish. Jahon savdo tashkiloti (JST) asosiy tamoyili a'zo davlatlar o'rtasida savdo to'siqlarini kamaytirish orqali erkin savdoni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bu iqtisodiy o'sish va taraqqiyotni rag'batlantirish uchun muhim hisoblanadi. Ushbu tamoyil xalqaro savdoda tariflar, kvotalar va boshqa cheklovlarni pasaytirish bozorlar uchun kirishni kengaytiradi, raqobatni oshiradi va natijada iste'molchilarni arzonroq narxlar va kengroq mahsulot tanlovi bilan ta'minlashga xizmat qiladi, degan ishonchga asoslanadi. JST savdoni liberallashtirish bo'yicha muzokaralarni olib borishda a'zo davlatlarga platforma taqdim etadi va xalqaro savdoni tartibga soluvchi qoidalar bo'yicha kelishuvlar tuzishni qo'llab-quvvatlaydi. Tariflarni kamaytirish va kamsituvchi amaliyotlarni bartaraf etishga qaratilgan "Umumiy Tariflar va Savdo Kelishuvi (GATT)" kabi asosiy kelishuvlar subsidiya va import litsenziyalash kabi no-tarif to'siqlarni ham qamrab oladi. Bundan tashqari, JST savdo siyosatlarining shaffofligini ta'minlashni qo'llab-quvvatlaydi, ya'ni a'zolar o'z savdo qoidalaridagi o'zgarishlarni xabar qilishlari shart, bu esa oldindan bashorat qilish imkoniyatini yaratadi. Ushbu

tamoyillarni targ'ib qilish orqali JST barcha davlatlar, ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarni global iqtisodiyotga integratsiyalash orqali ularga manfaat yetkazishni maqsad qiladi. Savdo to'siqlarini kamaytirish nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki davlatlar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni kuchaytirish orqali xalqaro hamkorlik va tinchlikni mustahkamlash yo'li sifatida qaraladi.

Raqobatbardoshlikni oshirish. Jahon Savdo Tashkiloti (JST) xalqaro savdoda raqobatbardoshlikni oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u savdo muzokaralari, nizolarni bartaraf etish va a'zo davlatlar o'rtasidagi savdo bitimlarini amalga oshirish uchun keng qamrovli tizimni tashkil etadi. JST no-diskriminatsiya, shaffoflik va o'zaro manfaatdorlik tamoyillarini targ'ib qilish orqali davlatlar o'rtasida adolatli raqobat uchun teng sharoit yaratishga yordam beradi. Tashkilot tariflar va boshqa savdo to'siqlarini kamaytiruvchi ko'p tomonlama bitimlar orqali savdoni liberallashtirishni qo'llab-quvvatlaydi, bu esa davlatlarga yirik bozorlarni ochish va miqyos iqtisodiyoti afzalliklaridan foydalanish imkonini beradi. Bundan tashqari, JST rivojlanayotgan davlatlarga texnik yordam va o'quv dasturlarini taqdim etadi, bu ularga global savdoda samarali ishtirok etish qobiliyatini oshirishga yordam beradi. Ushbu qo'llab-quvvatlash bizneslar uchun innovatsiyalarni amalga oshirish va mahsuldorlikni oshirishga yordam beruvchi muhitni rivojlantiradi, natijada xalqaro miqyosda raqobatbardoshlik oshadi. Shuningdek, JSTning nizolarni hal qilish mexanizmi savdo qoidalarining adolatli ijro etilishini ta'minlaydi, bu esa xalqaro bozorlarda barqarorlik va ishonchlilikni saqlashga yordam beradi. Umuman olganda, ochiq bozorlar va adolatli raqobatni targ'ib qilish hamda imkoniyatlarni rivojlantirishga ko'maklashish orqali JST global savdoda raqobatbardoshlikni oshirishga sezilarli hissa qo'shadi.

Rivojlanayotgan mamlakatlarni qo'llash. Jahon savdo tashkiloti (WTO) xalqaro savdo siyosatini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi va bu siyosatlar rivojlanayotgan mamlakatlarga katta ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, JST o'zining savdo muzokaralari, nizolarni hal qilish va salohiyatni oshirish bo'yicha yaratilgan doirasi orqali rivojlanayotgan davlatlarga foyda keltiradi. JSTning asosiy vazifalaridan biri a'zo davlatlarga savdo kelishuvlarini muhokama qilish uchun

platforma taqdim etishdir. Bu kelishuvlar rivojlanayotgan mamlakatlar uchun bozor kirish imkoniyatlarini kengaytirib, ularning global savdoda faolroq ishtirok etishiga yordam beradi. JSTning Savdo bilan bog'liq intellektual mulk huquqlari (TRIPS) bo'yicha kelishuvi juda muhim ahamiyatga ega bo'lib, u intellektual mulkni himoya qilish uchun minimal standartlarni belgilaydi. Bu rivojlanayotgan mamlakatlarga innovatsiyalarni rag'batlantirish bilan birga, zarur dori-darmonlar va texnologiyalarga kirishni ta'minlashda ham foyda keltirishi va muammolar tug'dirishi mumkin.

Bundan tashqari, JSTning nizolarni hal qilish mexanizmi rivojlanayotgan davlatlarga kuchliroq savdo hamkorlariga qarshi o'z shikoyatlarini bildirish imkonini beradi va bu orqali adolatli savdo amaliyotlarini targ'ib qiladi. Tashkilot, shuningdek, rivojlanayotgan mamlakatlarning ehtiyojlariga moslashtirilgan texnik yordam va o'quv dasturlariga alohida e'tibor qaratadi. Bu dasturlar ularga xalqaro savdoda samarali ishtirok etish uchun zarur infratuzilma va malakalarni shakllantirishga yordam beradi. Ammo ba'zi muammolar hanuz mavjud; rivojlanayotgan mamlakatlar cheklangan resurslar va institutsional salohiyat sababli compliance masalalarida qiyinchiliklarga duch kelishadi. Shuningdek, rivojlangan mamlakatlardagi qishloq xo'jaligi subsidiyalari rivojlanayotgan davlatlarning qishloq xo'jaligi mahsulotlarining raqobatbardoshligini pasaytirishi mumkin. Umuman olganda, JST rivojlanayotgan mamlakatlarni global iqtisodiyotga integratsiya qilish uchun zarur vositalar va doiralar taqdim etsa-da, uning samaradorligi tizimli tengsizliklarni bartaraf etish va bu davlatlarning barqaror iqtisodiy o'sish uchun o'z ishtirokidan foydalanish imkoniyatlarini ta'minlashga bog'liq.

Barqarorlik va prognoz. Jahon Savdo Tashkiloti (JST) xalqaro savdoda barqarorlikni ta'minlash va prognozlash imkoniyatlarini oshirishda muhim o'rin egallaydi. 1995-yilda tashkil etilgan JST, a'zo davlatlar o'rtasidagi savdo munosabatlarini tartibga soluvchi qoidalar va kelishuvlar tizimi orqali, savdoni silliq, oldindan aytib bo'ladigan va erkin amalga oshirilishini ta'minlashni maqsad qilib qo'ygan. Bu tashkilot tariflar va boshqa to'siqlarni kamaytirish, shuningdek,

adolatli raqobatni targ'ib qilish orqali savdo jarayonlarini yengillashtiradi. JSTning nizolarni hal qilish mexanizmi savdo mojarolarini hal qilishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, nizolar bir tomonlama harakatlar o'rniga belgilangan qoidalar asosida hal qilinishini ta'minlash orqali barqarorlikni oshiradi.

Tashkilot muntazam ravishda "Milliy savdo siyosati sharhlash mexanizmi (TPRM)" orqali davlatlarning savdo siyosatini nazorat qiladi, bu esa a'zolar o'rtasida shaffoflik va javobgarlikni oshiradi. Bundan tashqari, JST global savdo tendentsiyalari bo'yicha iqtisodiy tahlillar va prognozlar taqdim etadi, bu esa siyosat yurituvchilar va biznes uchun to'g'ri qarorlar qabul qilishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, JSTning yillik "Jahon savdo hisoboti" raqamli savdo va barqarorlik kabi paydo bo'layotgan tendentsiyalar haqida tushunchalar beradi va savdo muhitidagi o'zgarishlarni oldindan bilishga yordam beradi. Biroq, proteksionizmning kuchayishi, geosiyosiy tangliklar va COVID-19 pandemiyasi kabi global inqirozlar JSTning samaradorligiga tahdid solmoqda. Shunga qaramay, JST zamonaviy muammolarga moslashgan holda o'z tizimlarini yangilash va davlatlar o'rtasida muzokaralar va hamkorlik uchun platforma sifatida xizmat qilishni davom ettirish orqali xalqaro savdoda barqarorlikni targ'ib qiluvchi asosiy institut bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Khusanova, G. (2024). PROFESSIONAL SAVDODAGI UMUMIY KOMMUNIKATSIYA TURLARI VA MOHIYATI. Nordic_Press, 3(0003).
2. Maksudov, M. (2024). XALQARO SAVDO PALATASI (XSP) VA XALQARO BOJ TASHKILOTI (XBT). Nordic_Press, 3(0003).
3. Khusanova, G. (2024). TOVAR AKSIYALARI TURLARI VA UMUMIY TAVSIFI. Nordic_Press, 3(0003).
4. Sherzodjon o'g'li, H. U. (2025). THE ROLE OF AGRICULTURE IN THE DEVELOPMENT OF THE EXPORT POTENTIAL OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 63(4), 354-361.
5. Khusanova, G. (2024). SAVDO AMALIYOTINI AMALGA OSHIRISHDA AXBOROTNING O'RNI. Nordic_Press, 3(0003).

6. Sherzodjon o'g'li, H. U. (2025). IMPACT OF WORLD BANK PROJECTS ON THE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY'S INDUSTRY. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 63(4), 345-353.

7. Khusanova, G. (2024). SALOHİYATLI MIJOZLAR BILAN ISHLASH BOSQICHLARI TAHLILI. Nordic_Press, 3(0003).

8. Sherzodjon o'g'li, H. U. (2025). POSSIBILITIES OF USING CHINESE EXPERIENCE IN COMBATING POVERTY IN UZBEKISTAN. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 63(4), 362-370.

9. Maksudov, M. (2025). XALQARO MEHNAT TAQSIMOTI VA ULARGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAVSIFI. Nordic_Press, 6(0006).

10. Khusanova, G. (2024). MOTIVATSION SOTISH JARAYONINING UMUMIY TAVSIFI. Nordic_Press, 3(0003).

11. Sherzodjon o'g'li, H. U. (2025). THE MAIN DIRECTIONS OF CHINA'S "ONE BELT-ONE ROAD" PROJECT AND THE IMPORTANCE OF UZBEKISTAN'S PARTICIPATION. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 63(4), 335-344.

12. Khusanova, G. (2024). PROFESSIONAL SAVDODA SOTISH JARAYONLARINING BOSQICHLARI TASNIFI. Nordic_Press, 3(0003).